

## MAKTAB ŐQUVCHILARI UCHUN LUG'ATLAR BILAN ISHLASH USULLARI

*Savranboyeva Shaxriniso Xosiloboy qizi*

*Samarqand davlat chet tillari instituti 2414-guruh talabasi*

*Taxmina Yunusovna Mukarramxodjayeva*

*Ingliz tili o'qitish metodikasi katta o'qituvchisi*

**Annotatsiya** : Ushbu maqolada maktabda lug'at ustida ishlash metodikasi, bu usulning asosiy yo'nalishlarini o'rganish, maktabda nutq o'rganishning muhim bo'lgan vazifalardan biri ekanligi hamda lug'at ustida ishlashni yaxshilash, eng asosiysi, o'quvchilarning lug'atini boyitish mavzusida so'z boradi.

**Kalit so'zlar**: faoliyat, maktab o'quvchilari, lug'atlar, lug'at turlari, ko'nikmalarni shakllantirish, metodika, universallik, nutq, leksikologiya

**Anotation** : In this article, the method of learning vocabulary at school, the study of the main directions of this method, the fact that speech development is one of the most important tasks, as well as improving the work on vocabulary, and most importantly, the topic of enriching the vocabulary of students about.

**Key words** : activity, students of school, vocabulary, types of dictionary, build of habits, method and technique, unique, speech, lexicography

Lug'at – arab tilidan olingan bo'lib, o'zbek tilida 'lug'at' so'zi sifatida ishlatiladi va ma'nosi 'so'zlar to'plami' yoki 'so'zlar izohi' deganidir. Lug'at – biror tilning so'zlari yoki atamalarini izohlab beruvchi, ularning ma'nolari, talaffuzi va boshqa tomonlarini ko'rsatib beradigan kitob yoki ma'lumotnoma bo'lishi mumkin. Odatda, biror bir tilni o'rganishda yoki tarjima qilishda foydalaniladi. Lug'at bilan ishlash o'quvchilar uchun til o'rganishda, matnlarni tushunishda va so'z boyligini oshirishda juda muhim. To'g'ri yondashuvlar bilan lug'atlar o'quvchilarga so'zlarning ma'nosini chuqurroq anglash, ularni o'z nutqida to'g'ri ishlatish va o'rganishni samaraliroq qilish imkonini beradi.

Quyida lugʻatlar bilan ishlash uchun yana bir qancha foydali maslahatlar va usullar keltiriladi

Biz bilamizki, hozirda lugʻatning turli koʻrinishlari keng tarqalgan va ular bilan ishlash usullari ham har xil. Quyida maktab oʻquvchilari uchun lugʻatlar bilan ishlashning samarali usullariga misollar keltirsak:

Maktab oʻquvchilari uchun lugʻatlar bilan ishlash samaradorligini oshirish uchun quyidagi usullarni qoʻllash mumkin:

### **1. Lugʻatni Toʻgʻri Tanlash**

Oʻquvchilarga yoshiga va bilim darajasiga mos lugʻat tanlash juda muhim. Kichik sinflar uchun sodda va rasmi lugʻatlar mos kelsa, yuqori sinf oʻquvchilari uchun kengroq izohli lugʻatlar foydali boʻladi. Lugʻatlar turli xil boʻlib, ular orasida ikki tilli lugʻatlar (masalan, oʻzbekcha-inglizcha), bir tilda tushuntiriladigan lugʻatlar, ixtisoslashgan fan lugʻatlari va interaktiv onlayn lugʻatlar mavjud. Oʻquvchilar oʻz ehtiyojlariga qarab eng mos keladigan lugʻat turini tanlashlari lozim. Masalan: Yangi til oʻrganuvchilar ikki tilli lugʻatdan foydalanishlari qulay. Tilni yaxshiroq oʻzlashtirishni istaganlar esa bir tilda izoh beruvchi lugʻatlarga murojaat qilishlari mumkin.

### **2. Mavzuga Yondashish**

Oʻquvchilar lugʻat bilan ishlash jarayonini qiziqarli qilish uchun maʼlum bir mavzuga eʼtibor qaratishlari mumkin. Masalan, tabiat, hayvonlar yoki sport kabi mavzular atrofida soʻzlarni izlab topish va ularni oʻrganish oʻzlashtirishni yengillashtiradi.

### **3. Soʻzlarni guruhlash va kategoriyalarga ajratish**

Soʻzlarni tematik guruhlariga ajratish, ularni eslab qolishni osonlashtiradi. Masalan, "Ovqatlar," "Ranglar," yoki "His-tuygʻular" kabi guruhlar yaratish orqali yangi soʻzlarni mantiqan bogʻlash mumkin.

### **4. Tarqatma materillar tayyorlash**

Har bir soʻz uchun kichik kartochkalar tayyorlab, bir tomoni soʻz, ikkinchi tomoni esa tarjima yoki izoh yozilishi mumkin. Bu usul soʻzlarni takrorlash va mustahkamlash uchun qulaydir.

### **5. Oʻyinlar orqali Lugʻatni Mustahkamlash**

Lug‘at o‘yinlari o‘quvchilarni yangi so‘zlarni o‘rganishga undaydi. Masalan, "Kim ko‘p so‘z biladi?" o‘yini orqali bolalar o‘zaro raqobatlashishadi va yangi so‘zlarni yodlaydilar.

## **6. Matn Ichida So‘zlarni Topish**

O‘quvchilarga matnlarda yangi o‘rgangan so‘zlarni topish va ularning ma’nosini tushunish vazifasini berish, so‘zlarni real kontekstda qo‘llash imkonini beradi. Bu esa so‘z boyligini oshiradi.

## **7. So‘zlarni Hikoya Yozish orqali Mustahkamlash**

Yangi o‘rgangan so‘zlarni kichik hikoya yoki dialoglarda ishlatish orqali o‘quvchilar ularning ma’nosini yaxshi anglab olishadi va o‘z lug‘at boyligini amalda qo‘llashadi.

## **8. Dastur va Ilovalardan Foydalanish**

Bugungi kunda ko‘plab lug‘at dasturlari va ilovalar mavjud. Bunday ilovalar orqali o‘quvchilar o‘ziga qiziqarli va qulay tarzda yangi so‘zlarni o‘rganishi mumkin.

## **9. So‘zlarni Kichik Guruhlarda O‘rganish**

Bir nechta o‘quvchi birgalikda kichik guruhlarda yangi so‘zlarni o‘rganib, bir-birlari bilan o‘rtoqlashishlari mumkin. Bu orqali ular yangi so‘zlarni yanada tezroq o‘zlashtirishadi.

## **10. Audiovizual Materiallardan Foydalanish**

Videolar, audio yozuvlar va rasmi materiallar yordamida so‘zlarni o‘rganish samarali usullardan biridir. Shu orqali o‘quvchilar so‘zlarni yaxshiroq tushunadi va esda saqlaydi.

## **11. Lug‘atdan so‘zlarning ma’nosini o‘rganish**

So‘zning lug‘aviy ma’nosini o‘rganishda faqat bir nechta sinonimlarni bilish yetarli emas. So‘zning to‘liq ta’rifini o‘rganish va uning turli kontekstlardagi ma’nosini tushunish muhimdir. O‘quvchilar ushbu bosqichda quyidagilarga e’tibor qaratishlari kerak: So‘zning ta’rifi: So‘zning asosiy ma’nosi va qo‘shimcha ma’nolarini o‘rganish. Misollar: So‘zning turli kontekstlardagi qo‘llanishiga misollarni o‘qish va eslab qolish. So‘z turkumi: So‘zning fe’l, ot yoki sifat ekanligini bilish unga qanday ishlatilishini tushunishga yordam beradi.

## **12. Sinonim va antonimlar bilan tanishish**

Lugʻatda bir soʻzga oʻxshash yoki qarama-qarshi maʼnodagi soʻzlar keltirilgan boʻlsa, ular bilan tanishish soʻz boyligini kengaytiradi va oʻquvchilarning tildan foydalanish koʻnikmalarini rivojlantiradi. Oʻquvchilar sinonim va antonimlardan foydalanish orqali oʻz nutqini yanada boy va rang-barang qilishi mumkin.

## **13. Lugʻat bilan interaktiv ishlash**

Zamonaviy lugʻatlar koʻpincha onlayn shaklda va interaktiv imkoniyatlarga ega. Oʻquvchilar quyidagi usullardan foydalanishlari mumkin: Lugʻat ilovalaridan foydalanish: Dasturlar soʻzlarni oson izlash, talaffuzini eshitish va soʻzlarni eslab qolish uchun qulay imkoniyat beradi. Soʻzlar bilan oʻyinlar oʻynash: Oʻquvchilar soʻzlarni mustahkamlash uchun krossvordlar, soʻz oʻyinlari va soʻz topish kabi oʻyinlardan foydalanishlari mumkin.

## **14. Amaliy mashqlar bilan mustahkamlash**

Lugʻatdan oʻrgangan yangi soʻzlarni darhol nutq va yozma ishda qoʻllash oʻrganishni tezlashtiradi. Oʻquvchilarga har kuni bir nechta yangi soʻz oʻrganish va ular bilan jumlar tuzish tavsiya etiladi. Shuningdek, yangi oʻrgangan soʻzlar bilan kichik matnlar yozish yoki suhbatlashish soʻzlarni yaxshiroq esda qoldirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, lugʻat bilan ishlash koʻnikmasi oʻquvchilarning taʼlim jarayonida muvaffaqiyatli boʻlishiga xizmat qiladi. Toʻgʻri foydalanilsa, lugʻatlar nafaqat til oʻrganishni osonlashtiradi, balki tilni chuqurroq anglashga, soʻz boyligini oshirishga va fikr bildirish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

- Rasulov R. Umumiy tilshunoslik. -Toshkent. Fan,2007.
- Ищешкцмф Брьюш (2020) Об обучении студентов филологии основам анализа и литературным терминам
- Mardonov S., Khodjamkulov U., Botirova S. (2020). The need to educate the young people with the spirit of Patriotism in the Metaphorical Harmony of man and the reality of life. Asian journal of Multidimensional research.
- Oʻzbek tilining izohli lugʻati. 1-jild, Madvaliyev A. tahriri ostida. -T.: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi.
- Mukarramxodjayeva T.Y "Interaktive methods of teaching language" Международный научный журнал N:8(100),часть 3 "Научный импульс" Марта , 2023
- Mukarramxodjayeva T.Y "Advantages and disadvantages of learning a foreign language at an early age" Oʻzbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali 20-son